

Dialogisch schrijven

Sparren over eigen teksten

Van leerlingen betere schrijvers, sprekers en lezers maken, dat was de missie van het onderzoeksproject naar dialogisch schrijven (Bouwer, 2022). Wat houdt dat precies in en hoe kunnen leerkrachten dialogisch schrijven toepassen in hun eigen lespraktijk?

TEKST AAFKE ESSEN, CHIEL VAN DER VEEN EN RENSKÉ BOUWER

Dialogisch schrijven' is een aanpak voor betekenisvol taalonderwijs in de bovenbouw van het basisonderwijs, waarbij leerlingen een cyclus doorlopen van schrijven, sparren over hun geschreven teksten en herschrijven. In deze aanpak worden mondelinge en schriftelijke taalvaardigheid met elkaar geïntegreerd; twee vliegen in één klap. Binnen dialogisch schrijven leren de leerlingen hoe ze op een meer open manier met elkaar kunnen sparren over hun eigen geschreven teksten: wat vinden ze overtuigend en wat kan nog beter? Ze leren elkaar hierbij vragen te stellen, op elkaar te reageren, en al pratende elkaars tekst te verdiepen. Hierdoor krijgen leerlingen meer oog voor het perspectief van de lezer, wat helpt bij het herschrijven van hun eigen tekst.

SPARREN staat zowel voor het praten over teksten als voor de verschillende stappen die leerlingen binnen dialogisch schrijven doorlopen: **Schrijven**, **Praten**, **Adviseren**, en **Reviseren**.

SCHRIJVEN VOOR EEN LEZER

In het huidige taalonderwijs is er weinig aandacht voor de productieve taalvaardigheden schrijven en spreken (Inspectie van het Onderwijs, 2019; 2021). Ook worden ze vaak in aparte lessen behandeld, waardoor het voor leerlingen lastig is om de samenhang te zien. Toch is het doel van schrijven en spreken hetzelfde: het gaat steeds om het communiceren van een boodschap. Een belangrijk verschil is dat bij gesproken taal een directe dialoog plaatsvindt tussen spreker en ontvanger, terwijl deze dialoog

In het huidige taalonderwijs is er weinig aandacht voor de productieve taalvaardigheden schrijven en spreken

tussen schrijver en lezer indirect is. Schrijvers moeten dus zelf inschatten of hun communicatieve bedoelingen goed op de lezer overkomen. Geoefende schrijvers doen dit door tijdens het schrijfproces zelf een lezersperspectief in te nemen en hun tekst daar zo goed mogelijk op aan te passen (Kellogg, 2008). Voor leerlingen is dit vaak nog erg lastig (Be-reiter & Scardamalia, 1987). Het sparren over elkaars teksten kan hierbij helpen. Juist door het stellen van open vragen en daarbij door te vragen, nemen leerlingen bewust het perspectief in van de lezer. Dialogische gesprekken over zelfgeschreven teksten zorgen zo voor een verdieping van de inhoud, en daarmee uiteindelijk ook voor betere teksten.

Dag allemaal,

Wij maken ons zorgen over de planeet, want het gaat niet goed. Er drijft plastic soep in de oceanen, het klimaat warmt op, dieren sterven uit en straks is er niet genoeg voedsel meer voor alle mensen. Wij willen iets doen voor de planeet. Met onze klas doen wij een project over duurzaamheid en we willen hierover zoveel mogelijk duurzame ideeën verzamelen. Wil jij ook meedoen? Schrijf dan een brief met jouw idee. Wij kiezen welk idee we het beste vinden. Zo kunnen we samen helpen om de planeet weer een beetje beter te maken.

Groetjes!

Zorg dat je zelf het goede voorbeeld geeft: stel open en uitdagende vragen over de teksten en stimuleer leerlingen om elkaar aan te vullen en door te vragen

BETEKENISVOLLE LESSEN

Met de oproep op de vorige pagina start de eerste les van de achtdelige lessenserie dialogisch schrijven over het thema 'Duurzaamheid'. Dit thema is betekenisvol en urgent voor leerlingen; zij zijn immers de volgende generatie die op deze planeet leeft. Inhoudelijk draagt deze lessenreeks bij aan het inhoudsdomen Oriëntatie op jezelf en de wereld (www.slo.nl/thema/meer/tule). In acht lessen verdiepen leerlingen zich in dit thema en schrijven ze vier typen teksten waarbij het innemen van het perspectief van de lezer steeds complexer wordt.

De leerlingen beginnen met een persoonlijke ervaringstekst waarin ze een voorbeeld geven van iets wat zij doen om duurzaam te leven, zoals kleding hergebruiken of plastic afval verzamelen. De tweede tekst is een betoog met feitelijke argumenten. De leerlingen nemen hierbij op basis van hun eigen ervaring een standpunt in over duurzaamheid en onderbouwen dit met argumenten uit bronteksten. Ook leren ze om eventuele tegenargumenten van klasgenoten al in hun tekst te weerleggen. Na deze twee teksten

hebben de leerlingen genoeg inhoudelijke kennis om een echte brief te schrijven aan een nog onbekende leerling van een andere school. Het doel is om diegene over te halen een duurzaam idee uit te voeren. In ons onderzoeksproject verstuurd de leerlingen de brieven ook echt, wat het schrijven voor de kinderen extra betekenisvol maakte. In de laatste les schrijven de leerlingen een reactie op de brief die ze van iemand anders hebben gekregen. De leerlingen lezen de brief en bedenken wat ze van het duurzame idee van de ander vinden en waarom. Op basis daarvan sturen ze een brief terug.

Kenmerkend voor de vier teksten is dat het communicatieve aspect van schrijven centraal staat. Leerlingen schrijven de teksten niet zomaar: ze zijn geschreven om de lezer te overtuigen om ook in actie te komen voor een duurzame planeet. Om leerlingen te helpen dit doel te bereiken, sparren ze in drietallen over de eerste versies van hun teksten. Ze leren hierdoor welke argumenten al goed werken en waar ze in de tekst nog meer informatie moeten toevoegen. Op basis van deze peergesprekken schrijven ze voor elke tekst een tweede, verbeterde versie.

IN VIER STAPPEN GOED LEREN SPARREN OVER TEKSTEN

Het goed inhoudelijk sparren over elkaars eigen geschreven teksten gaat niet vanzelf. Om leerlingen hierbij te ondersteunen, ontwikkelden we een gesprekskaart met vier stappen (Bouwer, 2022). In de **eerste stap** leest de schrijver zijn/haar eigen tekst voor, terwijl de andere twee leerlingen luisteren en nadenken over de vraag: 'Wat probeert de schrijver duidelijk te maken?' Vervolgens begint de schrijver in de **tweede stap** het gesprek met de vragen van de gesprekskaart, bijvoorbeeld of de tekst duidelijk en overtuigend is. Hierdoor neemt de schrijver het initiatief tot het gesprek, waardoor het gesprek verder gaat dan een opsomming van tips en tops van de lezers.

Om het gesprek echt dialogisch te maken, worden de kinderen in de **derde stap** gestimuleerd om op elkaar te reageren en door te vragen, aan de hand van voorbeeldvragen als 'Waarom?' en 'Wat bedoel je precies?' Dit zorgt voor inhoudelijke verdieping van de gesprekken en helpt leerlingen om hun feedback toe te lichten. In de **vierde stap** vat de schrijver samen welke tips hij of zij heeft

gekregen om de tekst nog beter te maken. Hiermee wordt de koppeling gemaakt tussen het sparren en het herschrijven. Voor sommige leerlingen is het herschrijven van de tekst op basis van ideeën en tips van klasgenoten nog lastig. Het kan dan handig zijn om na het gesprek samen met deze leerlingen te gaan zitten, om de voorgestelde verbeteringen te verwerken.

VOORUITGANG IN TEKSTKWALITEIT

De effectiviteit van de lessenserie is in het najaar van 2021 onderzocht in tien groepen 7/8 van acht basisscholen door heel Nederland. Uit dit onderzoek blijkt dat de kwaliteit van de geschreven teksten van de leerlingen enorm vooruitgaat door het volgen van de lessen. Vergelijk bijvoorbeeld de onderstaande brief over de keuze voor een klassendier die een leerling voor de lessenserie schreef met de brief over de keuze voor een pretpark die dezelfde leerling schreef na de lessenserie. In de eerste tekst verliest de leerling zich nog in het geven van informatie die niet direct bijdraagt aan het overtuigen van zijn medeleerlingen voor een parkiet als klassendier. Na de lessenreeks geeft de leerling meer

overtuigende argumenten volgens een duidelijke structuur. Ook richt de leerling zich in de brief direct tot de lezer. Zeker de alinea 'Nu zouden jullie vast denken, maar...' laat zien dat de leerling zich bewust is van het perspectief van de lezer. Hij probeert daar zo goed mogelijk op in te spelen door het weerleggen van een mogelijk tegenargument. Ook al zijn er nog enkele spelling- en grammaticafouten aan te wijzen, is de tekst als geheel erg overtuigend. De aanpak van dialogisch schrijven, waarin leerlingen leren schrijven, sparren en herschrijven, werkt dus om leerlingen communicatief effectievere teksten te laten schrijven.

KLASSENDIER

Ik zou graag een parkiet willen als klassendier, want parkieten maken hele leuke geluiden en storen je niet alleen. Je kan een parkiet voeren en in zo'n hokje leuk speelgoed erin zetten. En dat is de reden waarom. Wanneer twee grasparkieten dichtbij elkaar zitten en elkaar verzorgen, maken ze ook geluid. Dit is echter heel zachtjes, het lijkt alsof ze tegen elkaar aan het fluisteren zijn. Als een parkietje aandacht wil vragen van mensen of soortgenootjes roept het.

Dialogisch schrijven is een aanpak waarbij leerlingen een cyclus doorlopen van schrijven, sparren over hun geschreven teksten en herschrijven

Lieve klasgenoten,

Ik ben Bart [fictieve naam] en ik zou supergraag naar de Efteling gaan, want daar zijn superleuke sprookjes en achtbanen te bezoeken. We kunnen het ook leuk maken met een paar frietjes, dat zou superlekker zijn natuurlijk.

Dit zijn de redenen waarom ik naar de Efteling wil gaan. Ten eerste is het daar superleuk. Veel mensen zijn er op bezoek gekomen. En zij vonden het fantastisch. Je kan daar aook prinsessen ontmoeten. Zoals: Doornroosje, Roodkapje en Sneeuwwitje.

Ten tweede zijn daar supercoole attracties. Ik vind de droomvlucht de beste, want daar zijn kleine feeën. Het lijkt wel een droom. Fata Morgana vond ik ook echt superleuk. Je zit in een klein bootje. Je vaart door een soort Anderrijk van vroeger, daar zie je ook leeuwen en tovenaars. In totaal zijn er in de Efteling zestig attracties.

Ten slotte. Daar zijn ook superleuke festivals voor kinderen. Bij Jokie de festival zijn er veel bezoekers geweest. En het is daar ook nog darkride. En het thema daarvan is Reizenrijk. Daar zijn ook superleuke winkels en restaurants. Het eten daar is heerlijk, vooral de kaaspannenhoeken en frietjes.

Nu zouden jullie vast denken: maar dat ligt superver weg, helemaal in Noord-Brabant. We zouden toch ook gewoon met de bus kunnen gaan? Dan zijn we daar ongeveer in een uur.

Ik hoop dat ik jullie heb overtuigd met deze brief om naar de Efteling te gaan.

Met vriendelijke groet,
Bart [fictieve naam]

van gespreksvoering in de klas nodig is. Het is daarom aan te bevelen om aandacht te besteden aan het voeren van goede gesprekken (Van der Wilt & Van der Veen, 2020). Een goede start is het introduceren en oefenen van enkele basisregels voor goede gesprekken, zoals 'we luisteren naar elkaar en respecteren elkaars mening' en 'we stellen vragen aan elkaar en vragen naar de ideeën van een ander'. Hang deze centraal op in de klas en herhaal de regels geregeld als je aan de slag gaat met gespreksvoering. Zorg ook dat je zelf het goede voorbeeld geeft: stel open en uitdagende vragen over de teksten en stimuleer leerlingen om elkaar aan te vullen en door te vragen, in plaats van zelf vragen te beantwoorden of directieve feedback te geven op de teksten. Je zult na verloop van tijd zien dat de leerlingen zelf steeds meer uit de gesprekken gaan halen.

AAN DE SLAG MET DIALOGISCH SCHRIJVEN?

Dialogisch schrijven is gemakkelijk toe te passen in de klas, omdat het in allerlei contexten ingezet kan worden. De basis is de cyclus van schrijven, sparren en herschrijven bij een betekenisvolle opdracht. Hiermee kunnen leerkrachten zelf aan de slag binnen hun eigen praktijk. In het onderzoek is gekozen voor een lessenreeks van acht lessen voor het schrijven van overtuigende teksten over het thema 'Duurzaamheid'. Deze lessenreeks kan leerkrachten helpen om te oefenen met het implementeren van dialogisch schrijven in hun klas. Ook voor andere typen teksten kan de aanpak gebruikt worden. Zo is dialogisch schrijven succesvol toegepast bij het schrijven van gedichten en uitnodigingen voor de eindmusical.

De literatuurlijst is te vinden op:
www.jsw.nl/artikelen

AAFKE ESSEN

is student Educational Sciences aan de Universiteit Utrecht en student-assistent in het NRO-project Dialogisch Schrijven

CHIEL VAN DER VEEN

is universitair hoofd-docent onderwijs-pedagogiek aan de Vrije Universiteit Amsterdam

RENSKE BOUWER

is universitair docent Taal & Educatie aan de Universiteit Utrecht en projectleider van het NRO-project naar Dialogisch Schrijven

ERVARINGEN UIT DE PRAKTIJK

Leerkrachten die de lessenreeks in hun klas hebben getest, geven aan dat de lesopbouw van de lessen dialogisch schrijven gemakkelijk toe te passen is. Ook wordt het uitwisselen en sparren over elkaars teksten na verloop van tijd een automatisme voor de leerlingen. Wel geven ze aan dat een bepaald basisoniveau

Meer weten?

Kijk voor meer informatie en inspiratie op: www.dialogischschrijven.nl. Via deze website kun je je ook inschrijven voor een symposium over dialogisch schrijven op 2 november 2022.

Blijf op de hoogte van de ontwikkelingen in het basisonderwijs

Neem een (online) abonnement op JSW

- + Sinds 1913 een begrip
- + Praktische artikelen en opiniestukken
- + Interviews met onderwijsdeskundigen

Meer weten?

Ga naar jsw.nl of bel 088-2266692